

№ 36 (389)
Верасень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Царкоўнае краязнаўства:
незвычайнай формы,
адзіная ў Еўропе – стар. 3

Гонар і слава: Ніл Гілевіч
і беларускі бестселер – стар. 5

След на зямлі: Віктар Нямцоў
і яго творы – стар. 7

1523 год – у кракаўскай друкарні
2 кастрычніка на лацінскай мове
выйшаў зборнік
Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра»,
які складаецца з прысвячэння каралеве
Боне Сфорцы, уласна паэмы і 11 вершаў

На тым тыдні...

✓ 15 верасня ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь адбылася «Беларуская вечарынка» ў стылі Ігната Буйніцкага, прымеркаваная да 150-годдзя з дня нараджэння акцёра, рэжысёра. (Падрабязнасці чытайце ў наступным нумары).

✓ 18 верасня ў кавярні «Лісіная нара» (Мінск) прайшоў адборачны канцэрт на конкурсную праграму фестываля «Бардаўская восень», які праводзіцца на Беластоцчыне (Польшча). Запрошанымі гасцямі вечарыны былі Кася Камоцкая і Яўген Барышнікаў (пераможца «Бардаўскай восені 2010»).

✓ 20 верасня ў Архікафедральным касцёле Найсвяцейшай Панны Марыі г. Мінска адбыўся канцэрт сакральнай харавой і джазавай музыкі «Misterium Stabat Mater» у межах культурнай праграмы Старшынства Рэспублікі Польшча ў Радзе ЕС. Напэўна, вядомасць выступоўцаў здолела сабраць поўную залу касцёла (людзі слухалі і стаячы), а ігра выбітнага піяніста Влодэка Паўліка і чудаўных галасы Хора Падляскай філармоніі і оперы (Беласток) нікога не пакінулі абьякавымі.

Вясковая сцежка – да бібліятэкі

Многія сельскія бібліятэкі яшчэ не маюць утульных памяшканняў, належнай сучаснай тэхнікі. Але гэта – часовая з'ява. Ужо ёсць надзея, што з часам шмат чаго наладзіцца, што ўсё будзе добра. Галоўнае, каб чытачы не забывалі сцежку, якая вядзе да гэтага культурна-асветніцкага цэнтра, цікавіліся навінкамі сучаснай літаратуры, чыталі класіку. І не губляліся ў павуціне сучаснага інтэрнэта...

Менавіта так лічыць Алена Дзергачова, якая два гады працуе ў Васільеўскай сельскай бібліятэцы. Сёння бібліятэка месціцца ў невялікім пакойчыку, бо у мясцовым Доме культуры запланавалі рамонт. Нягледзячы на некаторыя нязручнасці, чытачоў, на мой погляд, тут дастаткова: 450 чалавек. Самыя актыўныя наведвальнікі – Дмітрый Філіпавіч Фядосаў, Таццяна Цімафееўна Зіневіч, Ніна Аркадзьеўна Дубаўцова, вучні мясцовай школы Ганна Філон, Святлана Дзергачова, Насця Бурцава, Паўлік Дзергачоў і іншыя. Хтосьці актыўна чытае свежую прэсу, а некаторыя бяруць мастацкую літаратуру, казкі. Газет паступае сюды

15 выданняў, а вось часопісаў значна болей – аж 34.

Для школьнікаў А.І. Дзергачова ладзіць цікавыя віктарыны, конкурсы, змястоўныя гутаркі пра здаровы лад жыцця. Каб дзеці ведалі гісторыю сваёй Васільеўкі, Добрушскіх мясцінаў, шанавалі родныя карані, яна робіць вусны гістарычны экскурс у мінулае. Вялікая ўвага надаецца і экалагічнаму выхаванню. Таму бібліятэкар плануе ўзняць на належны ўзровень экалагічнае выхаванне ў чытачоў. Для гэтага плануецца правесці адпа-

ведныя мерапрыемствы. Ёсць надзея, што яны атрымаюцца змястоўнымі і карыснымі.

Для дарослых таксама ладзяцца розныя мерапрыемствы. Да прыкладу, з нагоды – Дня пажылых людзей Алена Дзергачова мяр-

куе арганізаваць святочную імпрэзу, якая, спадзяецца, зацікавіць чытачоў старэйшага ўзросту. А літаральна на днях, у сельскай бібліятэцы адбылася сустрэча з выпускніцай Васільеўскай школы, сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага саюза журналістаў Ганнай Атрошчанкай. Яна расказала пра творчую дзейнасць, прачытала вершы, адказала на пытанні і падарыла бібліятэцы свае кніжкі.

Марына БАРСУКОВА.
Фота аўтара

Беларуская культура прыцягвае.
Традыцыйная – зацягвае

І свет паглядзелі, і досведам абмяняліся

Супрацоўнікі Бярэзінскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Мінскай вобласці – нястомныя вандроўнікі па гістарычных і памятных мясцінах Беларусі. У дзень свайго прафесійнага свята яны наведалі адзін з найстаражытнейшых гарадоў Беларусі – Заслаўе і палацава-паркавы комплекс у вёсцы Прылуці Мінскага раёна.

Падарожжа па заслаўскай старажытнай зямлі пачалося з гарадзішча «Замэчак» – археалагічнага помніка канца Х стагоддзя. Ён размешчаны на паўднёва-заходняй ускраіне горада. У пісьмовых крыніцах упершыню згадваецца Заслаўскае княства пад 1127 год у час княжання Брачыслава.

Далей бярэзінскія культурныя работнікі пабачылі старыя вуліцы горада, палюбаваліся веліччу і ўзнёскасцю касцёла Нараджэння Святой Дзевы Мары, наведалі Спаса-Праабражэнскі храм, які вылучаецца сваім непаўторным выглядам. Яго зграбная высокая вежа-званіца (быццам свечка) маўкліва і павольна сустракала нас – новых сведкаў характава храма, таямнічасць якога нагадвала, што Заслаўе мае глыбокія гістарычныя карані.

Наведаўшы музейна-выставачны комплекс гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе», мы пабывалі ў габеленавай зале, пазнаёміліся з выстаўкай музычных інструментаў «Музыка вячорак», дзе прадстаўлены музычныя інструменты вясельных гуртоў розных рэгіёнаў краіны – скрыпкі, цымбалы, гармонікі, бубны, жалейкі і інш. Выклікала вялікую цікавасць і экспазіцыя эксклюзіўнай калекцыі музычных інструментаў фалькларыста і лідэра этна-трыа «Троіца» Івана Кірчука, якая ў Беларусі дэманструецца ўпершыню. Выстаўле-

ныя этнаграфічныя інструменты і рэчы розных народаў свету, набытыя на замежных фестывалях, а таксама падараныя слухачамі ў час выступлення беларускага «варажбіта».

Пасля пабывалі ў этнаграфічным комплексе «Млын», куды ўваходзяць музей-помнік прамысловай спадчыны «Млын», музей «Хата завознікаў», «Свіран», «Кузня». Паравы млын быў пабудаваны каля 1910 года адным з жыхароў мястэчка і выкарыстоўваўся для памолу розных гатункаў круп. Хата завознікаў была своеасаблівым «гатэлем» для тагачасных людзей, якія прыязджалі малоць зерне. Некожны селянін мог аплатаць памол грашыма, і таму была ўведзена аплата часткай зерня, таму гаспадар млына быў вымушаны пабудаваць свіран.

Не забыліся бярэзінскія бібліятэкары завітаць і да калегаў Заслаўскай гарадской бібліятэкі. Цёпла і шчыра вітала іх гаспадыня – Жанна Сямёнаўна Салаўёва. Тут мы пазнаёміліся з выставачнымі формамі нагляднага афармлення чытальнай залы, з працай краязнаўчага, экалагічна-інфармацыйнага цэнтра і цэнтра прававой інфармацыі. Уразіла бібліятэка і прыгожым інтэр'ерам ды сучаснай мэбляй. Бярэзінскія калегі засталіся задаволеныя сустрэчай. А напрыканцы сустрэчы запрасілі заслаўскіх калегаў у адказ наведаць Бярэзінскую раён-

ную бібліятэку ў рамках міжрэгіянальных сустрэчаў «Бібліятэчны прагрэс – у садружнасці ЦБС».

На зваротным маршруце завіталі ў Прылуцкі цэнтр народнай творчасці. Кіраўнік гісторыка-краязнаўчага аб'яднання «Прылуцкая спадчына», кандыдат біялагічных навук Інэса Трафімаўна Кароль з ахвотай расказала пра цікавую гісторыю мясцовасці, колішняю вотчыну Агінскіх. Прылуцкі палацава-паркавы комплекс з'яўляецца адным з найбольш значных архітэктурных помнікаў у ваколіцах Мінска. Архітэктурны ансамбль эпохі рамантызму ў XIX ст. быў своеасаблівым культурным цэнтрам, неаднаразова бывалі Манюшка і графы Прушынскія, гасці ў вядомы беларускі мастак Н. Орда.

Мноства ўладальнікаў перабывало ў паселішчы, пакуль у 1871 годзе маёнтак не выкупіў граф Эмерык Гутэн-Чапскі. З 1886 па 1917 гады сядзібай валодаў Ежы Чапскі – яго малодшы сын. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі палаца-паркавы комплекс быў ператвораны ў санаторый. У час Вялікай Айчыннай вайны выкарыстоўваўся немцамі, які рэзідэнцыя, калі адыходзілі, то падпалілі яго. У 1950-я гады, пасля перадачы палаца Мінскай доследнай станцыі па каларадскаму жуку, будынак быў адноўлены. Цяпер у сядзібе размешчаны Беларускі навукова-даследчы інстытут аховы раслінаў, адзіны ў краіне навуковы цэнтр у гэтай галіне. Ён і падтрымлівае палац у добрым стане.

Падарожжа па старажытных мясцінах надоўга застанецца ў памяці вандроўнікаў. Варта толькі дадаць, што арганізатарамі такога чудаўнага падарунка сталі прафсаюзна-камітэт Бярэзінскай ЦБС сумесна з райкамам Бярэзінскай арганізацыі прафсаюза работнікаў культуры.

*Наталля МАЕЎСКАЯ,
метадыст Бярэзінскай ЦБС*

Калона ў Прылуці

Вяртанне справядлівасці

Падпольшчык з Мінскага гета

Імя аднаго з арганізатараў мінскага антыфашыскага падполля Міхаіла Гебелева набывае шырокую вядомасць. А быў час, калі тэма стварэння падпольнай арганізацыі ў Мінскім гета лічылася ці не забароненай. І толькі дзякуючы энтузіязму і сумленнасці асобных даследчыкаў, як, напрыклад, супрацоўніца Інстытута гісторыі АН БССР Ганна Паўлаўна Купрэва, удалося ўзнавіць шмат чаго з гераічнай памяці. Святлана Гебелева, яшчэ пад час працы журналісткай адной з мінскіх «шматтыражак» (цяпер яна жыве ў ЗША) доўгія гады прысвяціла ўзнаўленню праўды пра ролю свайго бацькі ў змаганні з гітлераўцамі. У канцы 1941 года ў гета быў створаны адзіны падпольны цэнтр, які ўзначальвалі Міхаіл Гебелеў, Гірш Смольяр і Мацвей Пруслін. 14 мая 1942 года першы на нарадзе падпольшчыкаў горада быў зацверджаны сакратаром Тэльманаўскага райкама партыі. 15 жніўня 1942 года пасля нечалавечых катаванняў фашысты павешалі адважнага патрыёта.

Цяпер адна з вуліц Мінска – якраз на колішняй мяжы гета – носіць імя Міхаіла Гебелева. Шлях яго дачкі, каб было прынятае такое рашэнне, быў няпростым і доўгім. Сёння беларускія ўлады, асабіста прэзідэнт краіны падтрымалі ініцыятыву шэрагу яўрэйскіх грамадскіх арганізацыяў, адгукнуліся і на звароты дачкі героя.

Пра тое, як збіралі матэрыялы пра бацьку і ўвогуле пра дзейнасць падпольшчыкаў гета, пра ўдзельнікаў і сведкаў жудасных падзеяў, пра тое, як склаліся лёсы тых, хто выжыў, і расказвае Святлана Гебелева ў кнізе «Доўгі шлях да запаветнай вуліцы», што выйшла летась у мінскай Выдавецтве Логвінава. Багатае на дакументальныя крыніцы, архіўныя матэрыялы, выданне ў значнай ступені падсумоўвае тую працу па ўзнаўленню памяці пра Мінскае гета, што праводзілі многія энтузіясты.

Святлана Міхаілаўна падрабязна расказвае і пра даваенную біяграфію бацькі – ураджэнца

вёскі Узляны Пухавіцкага раёна, пра выток фармавання біяграфіі камуніста, падпольшчыка. Аўтар у розных нарысах узгадвае Узляны, равеснікаў, блізкіх родзічаў героя кнігі. А ў раздзеле «Узляны» падрабязна расказвае пра паездку ў Пухавіцкі край, пра тое, якія жудасныя падзеі адбываліся і ў гэтай старонцы. «У мясцовай базавай Узлянскай школе нам паказалі спісы ахвяр, – піша С. Гебелева, – расстрэла 8 кастрычніка 1941 года. На маё здзіўленне, я ўбачыла сярод іх імя майго дзядулі Лейбы Гебелева, хаця ён пасля свайго геройскага ўчынку, адправіўшы на той свет двух фашыстаў, здолеў прабрацца ў Мінскае гета, але ўсё роўна загінуў…»

Спісы ахвяр кастрычніцкага пагрома 1941-а года склалі юныя краязнаўцы. У школе на збірана шмат матэрыялаў пра Вялікую Айчынную вайну.

Настаўнікі і вучні пастаянна вядуць пошукавую працу. Але пра подзвіг Міхаіла Гебелева, свайго земляка, не ведалі: але хто мог ім пра гэта расказаць, калі гэтая тэма была доўгі час закрытая, ды і яўрэі ва Узлянах болей не жывуць. Цяпер школьнікі ведаюць, што Міхаіл Гебелеў быў адважным падпольшчыкам, што ён ратаваў дарослых і дзяцей.

Дырэктар школы Марыя Міхаілаўна Грыбка сказала: «У нашай школе абавязкова з'явіцца стэнд, прысвечаны легендарнаму падпольшчыку Міхаілу Гебелеву, а яго імя мы назавем нашу школьную піянерскую арганізацыю».

Каб дапамагчы ў гэтым, С. Гебелева пакінула ў дар школе вялікі партрэт бацькі, а таксама нямаля фотаздымкаў бацькі і сямейства, дакументы і публікацыі пра яго.

Цяпер і вандроўка Святланы Гебелевай ва Узляны становіцца старонкай літаратурна-краязнаўчай памяці Пухавіччыны. А самае галоўнае, што асоба героя кнігі «Доўгі шлях да запаветнай вуліцы» будзе шырока вядомай постаццю ў нашай айчыннай гісторыі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

У Заслаўі каля царквы

Царкоўнае краязнаўства

Храм на месцы капішча

Адзіны такой формы не толькі ў Еўропе

Гаворка пойдзе аб незвычайнай формы Свята-Троіцкай царкве, што ў вёсцы Сваротва непадалёк ад Баранавічаў. Аднак аб усім на парадку.

У 1823 годзе на месцы драўлянай Свята-Троіцкай царквы ў вёсцы Сваротва быў узведзены каменны храм пад той жа назвай. Яго на свае грошы збудаваў мясцовы землеўладальнік Якаў Незабытоўскі. Будынак новай царквы быў арыгінальным творам народнага дойлідства. Трохвугольная царква ў плане з уваходам з трох бакоў. Сцены выкладзены з бутавлага каменя на

жосці гэтай царквы была такой магнетычнай, што ў вялікія святы суды наведвалася неверагодная колькасць паломнікаў. Але ўсё гэта ўжо толькі ў мінулым.

Зазірнем цяпер у больш раннія часы. Прыкладна ў XV стагоддзі на гэтым месцы нашыя продкі мелі сваё свяцілішча ў выглядзе трохкутніка. У цэнтры якога рос дуб у некалькі абхватаў. Побач стаяў каменны ідал з трыма тварамі,

знаходзіўся вельмі прыгожы трохкутны алтар (нездарма ж ён ураджаў і парафіянаў, і пілігрымаў). У храме былі абразы 12-і апосталаў.

Я дзіўлюся розуму таго святара, мясцовых архітэктараў і маіх продкаў, якія будавалі гэты драўляны храм. З якой пашанай яны паставіліся да былой язычніцкай святыні. Вось доказ таму, гэта перадаваўся з пакалення ў пакаленне, так дайшло да мяне – яны зрабілі развітальны абрад (спачатку знялі ідала і пахавалі яго ў бліжэйшай пахавальні, а камень паклалі ў падмурак). Дазвольце цяпер прывесці другі прыклад. Непадалёк Сваротвы ёсць вёска Ішкадзь. Паводле інвентара, у 1472 годзе там асвяцілі цагляны касцёл Найсвятой Тройцы. А на ягоным месцы было таксама капішча, але мясцовыя ксяндзы дрэнна абышліся з ідалам. Яны яго скінулі і раструшчылі, а саму язычніцкую святыню апаганілі.

вапнавай рошчыне, а акаймленні вокнаў і дзверы выкладзены з цэглы і абтынкаваныя. Царква мела плоскую столь і шатровы дах з трохвугольнай вежай, пакрытыя гонтай. Інтэр'ер абтынкаваны і пабелены. Падлога была цагляная, храм не ацяпляўся. Праз 45 гадоў (у 1868 годзе) у храме быў пастаўлены новы іканастас з 13 абразамі. Побач з царквой размяшчалася званіца з трыма званамі.

Да прыходу адносіліся 10 вёсак: блізу двух тысячаў вернікаў. Гонарам царквы была царкоўна-прыходская школа. Незвычайная слава аб прыга-

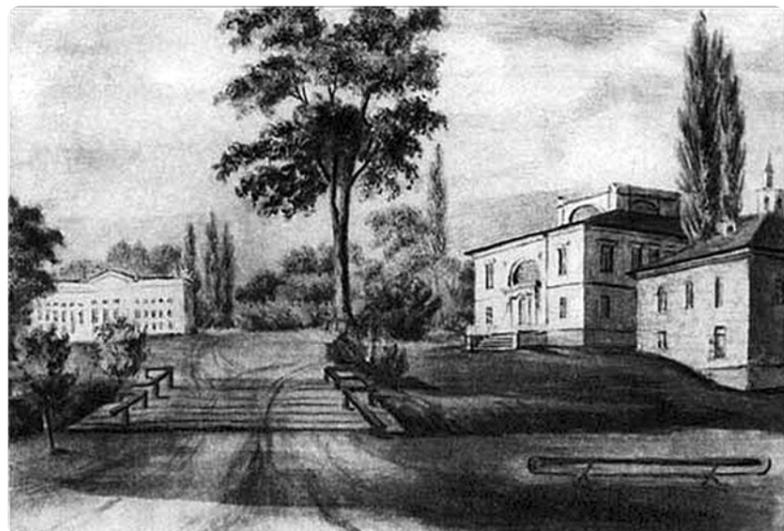
а непадалёк знаходзіўся вялізны камень, з-пад якога бурліла крынічка. І гарэў Вечны агонь (Зьніч), да яго тры разы на год збіраліся нашыя продкі. Прыносілі ахвяраванні, каб Зьніч ачысціў іх, пілі святую вадзіцу і атрымлівалі энэргетыку ад дуба і трохлікага ідала. Гэтак кажа легенда, але я думаю, што было якраз так. Ёсць звесткі, што дзесьці ў 1750-я гады на месцы былога язычніцкага капішча ў Сваротве з'яўляецца драўляная трохкутная Свята-Троіцкая царква з трыма ўваходамі, а ў кожнай сцяне па тры вакны. У цэнтры царквы

Аднак вернемся да драўлянай трохкутнай царквы. Кажуць, у напалеонаўскую эпоху французы апаганілі нашу беларускую святыню, калі зрабілі там стайню. Мяркую, і царкоўныя каштоўнасці яны разрабавалі. Вось з гэтай нагоды нашыя продкі і былі вымушаны збудаваць новы храм, але ўжо каменны.

У Першую сусветную Сваротва тры гады была пад кайзераўскай акупацыяй. Невядома, ці кайзераўцы, ці снарад з боку рускай арміі пашкодзіў царкву, але пазней вернікі, нягледзячы на ціск польскай улады, храм адбудавалі. Мясцовыя людзі казалі, што кайзераўскія салдаты ў Першую сусветную адкапалі таго трохлікага ідала і вывезлі ў Германію. А вось апошняя вайна з фашыстамі храм Сваротвы не вытрымаў: выгарэў дашчэнту, засталіся толькі сцены. Я бачыла гэтыя руіны ў пачатку 2002 года, калі працавала ў баранавіцкай раённай газеце.

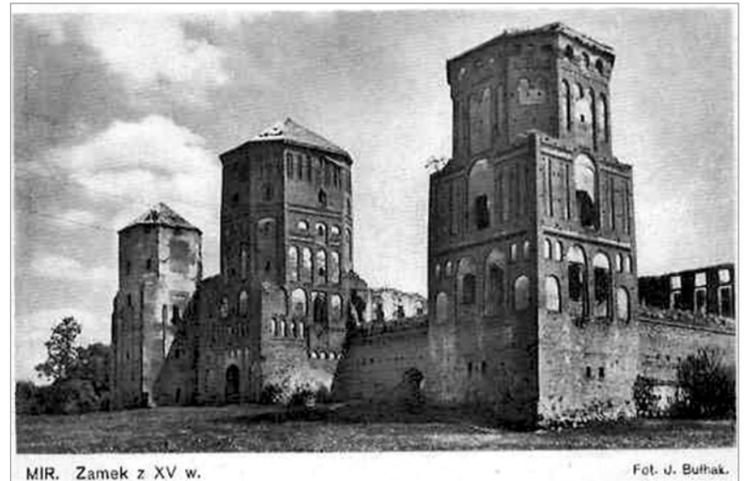
Хачу адзначыць, што нават руіны храма сведчылі аб яго велічы, непаўторнасці і красе. А кладка з бутавлага каменя нагадвала мне капліцу-пахавальню на маёй радзіме, што непадалёк Карэлічаў. Як высветлілася, і мае продкі па бацькавай лініі маюць карані са Сваротвы. Калі ў 1824 годзе Якаў Незабытоўскі купіў маёнтак Асташын з фальваркам Кайшоўка (непадалёку ад Карэлічаў), то сям'ю майго прадзеда Аляксея Лук'яновіча перасяліў да новых уладальнікаў.

З Божай дапамогай і дзякуючы добрым людзям у 2005 годзе Свята-Троіцкі храм пачаў адраджацца. Сёння ён адноўлены і дзейнічае.

Сядзіба Незабытоўскіх на малюнку Н. Орды

Ніна МАРЧУК,
краязнаўца,
в. Глінянкі,
Кобрынскі раён

MIR. Zamek z XV w.

Fot. J. Buthak.

3 пошты «КТ»

Два Асташыны Яна Булгака

«Краязнаўчую газету» я чытаў не заўсёды. Цяпер надумаўся ліквідаваць гэты прабел. Мяне ўразіў у адзінаццатым нумары за 2009 год артыкул Яўгена Лапцева «Асташына Яна Булгака».

Справа ў тым, што аўтар пераблытаў божа дар з яешнай – вёску Асташына ў Навагрудскім раёне з вёскай Асташын у Карэліцкім раёне.

Вядомы майстар фатаграфіі і пісьменнік Ян Булгак нарадзіўся і жыў у Асташыне, а не ў Асташына. Тут жылі яго дзед і бабка Грамыкі і яго бацькі Валерыян і Юлія (з Грамыкаў). Побач з будынкам касцёла Святой Ганны ў вёсцы Варонча, што непадалёк Асташына, прыхаджанамі якога яны былі, знаходзіцца іх магілы.

У кнігарнях, у бібліятэках ёсць вельмі цікавая кніга ўспамінаў Яна Булгака «Край дзіцячых гадоў», якую выдатна пераклала з польскай мовы на беларускую дырэктар Навагрудскага краязнаўчага музея Тамара Вяршыцкая, дзе сам аўтар красамоўна апавядае аб сваёй радзіме – Асташыне. У 2009 годзе выдадзеная другая кніжка, дзе можна даведацца ўсё пра Яна Булгака, – «Зямля Карэліцкая». Аўтар яе – навуковы супрацоўнік Карэліцкага краязнаўчага музея «Зямля і людзі» Святлана Кошур.

І, нарэшце, я сам нарадзіўся ў той мясцовасці. Мой дзед ведаў пана Булгака – бацьку Яна.

Блытаніна з гэтымі вёскамі мае сваю гісторыю. Першапрычынай было тое, што раней яны ўваходзілі ў склад Навагрудскага павета Мінскай губерні, а да 1939 года – былі ў Навагрудскім павеце таго ж ваяводства. Таму даследчыкі, што вывучалі і перакладалі старажытныя тэксты Літоўскай Метрыкі, не звярнулі ўвагі на тое, што князь Вітаўт падарыў у 1428 годзе сваёй жонцы Асташына (пад Навагрудкам), а ў «Хроніцы Быхаўца» пад рэдакцыяй акадэміка М. Ціхамірава (М: Навука, 1968) гаворка ідзе пра Асташын карэліцкі. Нават прыведзены каментар на стар. 136 п. 234 аб тым, што вёска Асташын знаходзіцца на адлегласці каля 20 км ад Навагрудка ў паўднёва-ўсходнім накірунку і за 5 км ад Цырына. Падзеі, што апісаныя ў «Хроніцы Быхаўца», адбываліся ў 1507 годзе. Атрымалася, што 1428 год аднеслі да вёскі Асташын (карэліцкі), а 1507 год – да вёскі Асташына (навагрудскі).

На самой справе, першыя звесткі пра вёску Асташын неабходна лічыць ад 16 сакавіка 1502 года ў «Літоўскай Метрыцы (1494–1506)» (Т. 6. Вільня, 2007). Кароль польскі і Вялікі князь Літоўскі Аляксандр пісаў свайму намесніку ў Навагрудку: «...Били нам челом татарове наши Темешь а Левко Кенковичи и просили в нас осымь служоб з людьми в Новогрудском повете людей наших тяглых дякольныхъ осташинцов на имя Каишевичовъ чотырех службъ...». Далей называюцца Цырын, Скоравя і інш. Прыгаданыя Кайшэвічы далі назву суседняй вёсцы – Кайшоўка. У Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі захоўваецца судовая справа (ф. 1642, воп. 1, спр. 4), з якой бачна, што ў 1504 годзе кароль Аляксандр выдаў прывілей князю Крошынскаму на валоданне Асташынам і Кайшоўкай.

Такім чынам, на падставе вышэйсказанага трэба лічыць радзімай Яна Булгака вёску Асташын Карэліцкага раёна.

Мікалай ГЛАДКІ, г. Мінск

Гісторыя вёскі Паддуб'е

(Заканчэнне. Пачатак у № 35)

Пасля вызвалення родных мясцінаў ацалелыя вяскоўцы вярталіся ў сваё Паддуб'е. Мост цераз Днепр каля Быхава быў знішчаны. Але на яго апоры высока над вадой вайскоўцы паклалі вузкія кладкі. Па ім, рызкуючы апынуцца ў рацэ, згаладалыя знясіленыя людзі перабіраліся на ўсходні бераг. Народжаную ў бежанстве Зіну Кавалёву па просьбе яе маці Насты на другі бераг перанёс невядомы добразачлівы салдат. Частка бежанцаў знайшла лодку і там пераправілася праз раку каля Баркалабава. Больш чым трэць хат у Паддуб'і былі спаленыя. Годных для службы мужчын і юнакоў неўзабаве прызвалі ў войска.

Саветамі ў вёсцы зноўку быў створаны калгас імя Н.К. Крупскай. Коней у ім не было. Каб узараць зямлю, даводзілася запрагацца людзям: жанчына становілася парамі адна за адной ды разам цягнулі плуг... Насення ў калгасе таксама не было. Выдзеленае дзяржавай зерне даводзілася насіць за дзясяткі кіламетраў з Быхава альбо Магілёва на сабе (дарослыя па 20 – 25 кг, моладзь па 15 – 18 кг). Зімой тых жа калгаснікаў ганялі за 10 – 25 км на лесанарыхтоўкі, дзе кожны павінен быў выканаць даведзеную норму.

Карміліся вяскоўцы тады ўсім, што толькі можна было з'есці. Паколькі ж не было посуду, то ежу гатавалі ў снарадных гільзах і салдацкіх касках. Людзі, якія пазбавіліся сваіх хатаў, жылі ў пакінутых немцамі бліндажах, збудаваных зямлянак. Старшынём адноўленага ў 1944 г. калгаса была Марыя Цімафееўна Сіўцова (сястра партызана-падрыўніка, арганізатара мясцовага антыфашыскага падполля Канстанціна Сіўцова, які загінуў у 1942 г.). Адольваючы непамерныя цяжкасці, наладжвалася жыццё.

З фронту ў Паддуб'е не вярнуліся дзевяць землякоў: Пятрок Буланькоў, Фёдар Бязрукаў, Іван Васіленка, Міхей Гаўрылін, Фёдар Гаўрылін, Гаўрыла Лаўрэнаў, Змітрок Макрацоў, Піліп Пратасаў, Навум Сіўцоў. Пад час акупацыі, накіраваны камсамолам на падпольную працу ў Рагачоўскі раён, загінуў Іван Шыцкаў.

Пасля дэмабілізацыі з войска і вяртання дадому тутэйшых мужчын, у Паддуб'і пачалі адбудоўваць хаты. Калгасны двор пабудавалі паблізу вёскі. Там былі стайня, кароўнік, цялятнік, свінарнік, склады і іншыя гаспадарчыя пабудовы. У пасляваенны час да 1949 г. калгас імя Крупскай узначальваў Сяргей Захаравіч Дзёмінскі. Характэрнай з'явай пасляваеннага часу стала тое, што назву вёскі Паддуб'е мясцовыя ў побыце сталі падмяняць вытворчай, аналагічнай найменню калгаса – Крупскае.

Неабходна нагадаць, што існавала тады вёска ва ўмовах савецкага прыгоннага права: зараблялі вяскоўцы ў калгасе не грошы, а працадні. Сялянам не выдавалі пашпартаў, ніхто з калгаснікаў не мог атрымаць гэты дакумент без дазволу

такім плотам. Пазней абрыўкі і абломкі саржавелага дроту ранілі босыя ногі дзятвы, траўмавалі неабачлівых дарослых, прабівалі колы веласіпедаў. Іржавы калючы дрот зрабіўся неад'емнай рысай тагачаснай вёскі. Прыхаваныя травой

Нашыя бабулькі! Агрыпіна Бязрукава і Капіталіна Буланькова

мясцовых начальнікаў. Паводле словаў маёй маці Ніны Савасцянаўны Макрацовай (1916 – 2009 гг.), якая добра вучылася ў даваеннай школе і імкнулася пасля вайны ўладкавацца на вучобу ці працу ў горадзе, на ўсе свае звароты да тагачаснага старшыні сельсавета з просьбай выдаць ёй неабходныя для атрымання пашпарта даведкі, пасля здэклі-

фрагменты злоснай агароджы можна і сёння пабачыць на ўскраіне Паддуб'я.

Нягледзячы на цяжкі побыт, паводле ўспамінаў старых вяскоўцаў, жылі яны пасля вайны дружна: былі спагадлівымі, падзельчывымі, пры магчымасці збіраліся разам. Моладзь у хатах ладзіла вечарыны. Былі свае вастрасловы і жартаўнікі, танцавалі пад гар-

Удзельнікі з'езда аднавяскоўцаў (в. Паддуб'е, жнівень 2010 г.)

вага пытання: «А ў калгасе хто будзе працаваць?» – заўсёды атрымлівала адмову. Крыўда на таго сельсаветчыка, які фактычна сапсаваў ёй жыццё, заставаўся ў сэрцы маці да апошняга дзён зямнога быцця.

Мінулая вайна пакінула ў наваколлі многа калючага дроту. Сяляне выкарыстоўвалі яго для агароджвання сваіх прысядзібных участкаў. Большасць вясковых надзелаў ахоўвалася

монік, з задавальненнем спявалі, жаніліся і выходзілі замуж.

У пачатку пяцідзясятых гадоў вёска была радыёфікаваная. Электрыфікацыя ж паселішча, па ўспамінах аднавяскоўцаў, праходзіла ў 1963 годзе. Апошнім старшынём калектывнай гаспадаркі быў Канстанцін Піліпавіч Бурачкоў. У 1949 г. калгас імя Н.К. Крупскай быў аб'яднаны з калгасам КІМ, што месціўся ў вёсцы Прыберажжа.

Да гэтай жа гаспадаркі быў далучаны калгас «Звязда», які знаходзіўся ў вёсцы Перакладавічы. Страціўшы самастойнасць, Паддуб'е апынулася на ўзбочыне гаспадарчага жыцця. Наступнае аб'яднанне калектывных гаспадарак улады здзейснілі ў 1954 г., калі на базе МТС, што была ў Грудзінаўцы, стварылі новы калгас з назвай «Грудзінаўка». У яго склад увайшлі ўсе калгасы, што існавалі на тэрыторыі Грудзінаўскага сельсавета Савета. Разам з усімі патрапіла і Паддуб'е. Гаспадарчыя пабудовы, узведзеныя раней каля вёскі, знеслі. Усе прыдатныя для вырошчвання сельскагаспадарчых культураў землі ў наваколлі паселішча былі ўзараныя. Аб'яднанай гаспадарцы дзяржавай даводзілася напружаныя планы па вытворчасці прадукцыі. На патрэбы асабістых гаспадарак тубыльцаў звярталася мала ўвагі. Да заканчэння існавання СССР мясцовыя жыхары адчувалі вострую нястачу сенажаці і пашы для сваёй жывёлы. Сялянам суседняй Грудзінаўкі нярэдка даводзілася пасвіць асабістых кароваў (не адзін статак) на палянах і дзялянках у лесе. Колькасць двароў і насельніцтва ў Грудзінаўцы пастаянна павялічвалася. Адна з грудзінаўскіх вуліц выцягнулася на поўдзень амаль да Паддуб'я. Гэта прывяло да таго, што яго афіцыйна ўключылі ў склад Грудзінаўкі. Пра што, як не дзіўна, большасць жыхароў Паддуб'я даведалася значна пазней, калі мясцовыя вуліцы атрымалі назвы Вербнай і Паддубнай. Праз колькі годоў за стратай статуса асобнага населенага пункта Паддуб'е нечакана пазбавілася і свайго прыродна-гістарычнага сімвала: навальнічная бура, што з вялікаю сілай пранеслася тут летам 1984 г., зламала старасвецкі дуб.

Пасля чарнобыльскай катастрофы Паддуб'е апынулася ў забруджанай радыяцыйнай зоне (5 – 15 Кі/км²). Працяглы час вяскоўцам давялося жыць у няпэўнасці і страху. Аселяўся ў гарадах дзеці, за рэдкім выключэннем, перасталі прывозіць да старых на лета ўнукаў. Грудзінаўскую школу-інтэрнат закрылі. З'явіліся іншыя абмежаванні. Аднак толькі адна сям'я вырашыла скарыстацца прадастаўленым тады правам на перасяленне (аб чым пазней скадавала). Побыт вяскоўцаў з гадамі вярнуўся ў звычайнае рэчышча.

Не зважаючы на абставіны, Паддуб'е працягвае сваё самастойнае жыццё. Ад суседняй Грудзінаўкі яго адзяляюць глыбокая канава, мінуўшчына, сваё бачанне свету. Сёння ў паселішчы засталася 14 жылых двароў. Колькасць жыхароў паступова змяншаецца (большасць жыхароў – пенсіянеры). Толькі тры гаспадары трымаюць кароў. Пагалоўе кур скарачаецца праз налёты размножыўшыхся ястрабаў і коршунаў. Палі і лугі паміж вёскай і лесам, што рупліва абраблялі першыя перасяленцы, зарастаюць кустамі і дрэвамі. А некалі велічныя шчодрыя на дары лясы, ператвораныя лесарубамі ў здзічэлыя, непрыветныя пустыкі. Большасць прасёлкавых дарог і прылеглыя да іх землі зрэзаныя коламі лесанарыхтоўчай тэхнікі.

Побыт вяскоўцаў апошнім часам палепшыла хіба толькі

агульная тэлефанізацыя ды прыватная аўталаўка, што перыядычна па зніжаных цэнах завозіць прадукты.

Здараюцца ў жыцці вяскоўцаў і радасныя, урачыстыя дні. Сёлета 10 красавіка родныя і блізкія людзі з вялікай цеплынёй і сардэчнасцю віншавалі з юбілеем Марыю Іванаўну Ключнікаву, старэйшую жыхарку Паддуб'я, якой у гэты дзень споўнілася 90 гадоў. Трэцюю частку жыцця Марыя Іванаўна адпрацавала медыцынскай сястрой: пачынала ў Навабыхаўскай бальніцы, затым працавала ў Грудзінаўскім спецдзетдоме (там выхоўваліся дзеткі, бацькі якіх загінулі пад час вайны), пазней у Грудзінаўскай школе-інтэрнаце. Вырасціла сваіх чатырох дзяцей. Узнагароджаная медалём «Ветэран працы».

Асабліваю падзеяй у жыцці Паддуб'я стаў з'езд землякоў, які адбыўся 7 і 8 жніўня 2010 г. Нягледзячы на анамальную гарачыню лета, дзясяткі аднавяскоўцаў з розных куткоў Беларусі і былога СССР прыехалі дадому, каб пабачыцца, падзяліцца ўспамінамі, даведацца, як склаўся лёс кожнага. Праз дзесяцігоддзі высветлілася, што амаль палова пасляваеннага пакалення вяскоўцаў здолела набыць вышэйшую ці сярэдняю спецыяльную адукацыю. Жыхары ў ўраджэнцы Паддуб'я авалодалі професіямі настаўніка і медыка, інжынера і бухгалтара, вайскоўца і мастака, тэхнолага і заатэхніка, чыгуначніка і таварзнаўцы і іншымі. Яны працавалі раней і сёння працуюць у розных галінах народнай гаспадаркі сваёй краіны і за яе межамі. Многія адзначыныя дзяржаўнымі ўзнагародамі. Шмат чаго зведалі і пабачылі.

Бяседа суродзічаў, якія сабраліся ў цэнтры вёскі за агульным сталом, доўжылася ад зорнага вечара да расстайнай раніцы. І скончылася дамова: праз пэўны час зноўку сустрацца.

Засяноўка*

Памяці земляка, паэта-аматара Валодзі Кавалёва прысвячаецца

«Улес урэзаўся лужок,
Сярод лужка – крыніца...»
Радзімы дарагі куток,
Дзе прыгажосць бруіцца.
Дрымотнай вёсцы:

«Выганяй!» –
Крычыць пастух спрасонку...
Пярэсты статак, ранкам дня,
Брыдзіце на Засяноўку...
Узбоч уносяць верхавіны,
Глядзяцца ў сонечны блакіт,
Бярозы, гонкія хвайны,
Чароды лазняку, ракіт...
Рахманай, поўнаю была
Канава Засяноўкі...
Дзівосна краскамі цвіла,
Штогод, пасля зімоўкі.
Траплялі спрытнаму ў таптуху
То шчупакі, то карасі...
З каровамі, на травах луга,
Днём пасвіліся ласі...
Дзяцінства незабыўны след
На роснай сенажаці,
Нам Засяноўкі запавет –
Любіць радзіму-маці.

* Назва ўрочышча.

Алесь МАКРАЦОЎ,
г. Мінск

Яскравы ўзор еўрапейскай сатырычнай літаратуры «Карабель дурняў» з'явіўся ў 1494 годзе, у эпоху выключных пераменаў, калі Германія ўваходзіла ў новы перыяд развіцця, а каноны сярэднявечнай культуры адыходзілі незваротна. Аўтар знакамітага твора Себасцьян Брант, які цудоўна ведаў латынь і класічную літаратуру на лацінскай мове, адмаўляецца плыць у фарватары тагачаснай класічнай еўрапейскай традыцыі. Менавіта таму ён піша свой твор на роднай нямецкай мове, тым самым узбагачае яго вобразна-выяўленчую сістэму нацыянальных традыцый і смежавай культуры. Аднак у галоўным ён застаецца апалагетам антычных і еўрапейскіх прынцыпаў: успрымаць усё звыродлівае і вычварнае ў жыцці не як грэх (як славуцы Эразм Ратэрдамскі ў багаслоўскіх трактатах), а як праявы класічнай чалавечай дурасці, пра што крыху пазней бліскуча распавядзе той самы Эразм у сваёй неперачысленай «Пахвале глупству».

С. Брант у паззі становіцца суддзёй, бо кліча на суд розуму, клёку ўсе праявы глупства чалавечага і спрабуе разабрацца ў яго генезісе і эвалюцыі. Ён стварае паноптыкум усіх вядомых яму відаў глупства, а каб пазбавіць свет ад яе носбітаў, збірае ўсіх на адзін карабель і адпраўляе ў краіну дурняў – Наррагонію.

Стагоддзі пазней над зямлёй ускрыне зорка развагі і спазнання, а людзі абяруць новы напрамак руху і паплывуць у гавань Мудрасці. Але ўсё дарэмна, о sancta simplicimus, бо не зазяла Афіна-Палада над Еўропай, а велізарная бібліятэка кніг пра дурняў (Narren literatur) вырасла непазнавальна, бо папаўняецца яе ўзяліся шчодраро ўжо не толькі нямецкія літаратары розных эпох.

Сведчанне таму – з'яўленне амаль праз пяцьсот гадоў ананімнай на першых парах паэмы «Сказ пра Лысую гару». Яна з'явілася ў 70-я гады XX стагоддзя, карысталася велізарнай папулярнасцю, але вымушана была распаўсюджвацца ў спісках, некаторыя запісвалі яе на доваці рэдкіх у той час магнітафонах. Затым былі два ананімныя выданні ў бібліятэчцы часопіса «Вожык» велізарнымі накладамі (1998 – 30 тысячаў асобнікаў, 1994 – 100 тысячаў). Сапраўдны беларускі бестселер, бо ўвесь наклад разоходзіўся літаральна за некалькі дзён.

Проспектыўная, на першы погляд, гісторыя пра тое, як пісьменнікі ўзялі зямлю пад ледзішчы, а потым на іх будавалі хаткі, дамкі і харомы (у залежнасці ад статусу і магчымасцяў), узварушыла не толькі людзей, блізкіх да тагачаснага саюзу пісьменнікаў, але і ўсю грамадскасць, прымусіла прачытаць у арыгінале гэты займальны твор нават тых, хто меў стасункі з беларускім словам толькі ў сярэдняй ці пачатковай школах. Бо тут за знешняй займальнасцю і ўяўнай прастасцю хаваецца сур'ёзны філасофскі пачатак, які і бярэ выток з класічнай мудрасці, узбагачанай і развітай нацыянальнай смежавай культурай, на захаванне і абарону якой і накіраваны ўвесь пафас і энтузіязм невядомага творцы, які не пажадаў (ці не мог) паставіць на вокладцы «Сказа» сапраўднае прозвішча.

Кніга выходзіла пад псеўданімам Францішак Вядзьмак-Лысагорскі. Гэтае імя стала легендарным, а для многіх – больш папулярным і сапраўдным, чым многія шматлікія асобы з ліку рэальных членаў саюза пісьменнікаў. Здавалася, што сітуацыя не змяніцца

ніколі. Невыпадкова ў свой час сам яшчэ неведомы аўтар сцвярджаў, што атрыбуцыя сказа не будзе раскрытая ніколі:

*А хто пісаў паэму гэту,
І дзе тварыў ён, і калі –
Навечна канула ў Лету –
І толькі бурбалкі пайшлі!*

Іранічна-з'едліва высмейвае паэт дарэмныя спробы архіварыўсаў і даследчыкаў з розных кантор і ўстановаў паспяхова завяршыць пошукі імя. Аднак у

Перад намі ўзоры дыдактычнай літаратуры, што заклікаюць у чарговы раз выправіць чалавецтва. Абодва аўтары – Настаўнікі ў вышэйшым разуменні слова, якія ведаюць вартасць і значэнне сваёй працы, а таму пратэтуюць супраць усялякага кшталту шарлатанаў, што хочучы прымазацца да славы сапраўдных паэтаў. Нямецкі паэт з сумам канстатуе, што ў ягоны тэкст уключылі свае радкі і вершы шматлікія прайдзісветы, і гэта псеўдагульнае ўражанне ад кнігі.

чалавеку і цяпер яны нікога нічому не вучаць, заяўляе:

*...В ночь и тьму
Мир погружен,
отвергнут Богом, –
Кишат глупцы по всем дорогам,
Жить дураками им не стыдно,
Но узванными быть обидно.*

Н. Гілевіч не называе сваіх герояў дурнямі. Але апісанне вялікага руху пісьменнікаў, якія кінуліся ў той дом, дзе некалі быў знішчаны гаўляйтар Кубэ,

У дом пісьменнікаў на сход.

*.....
Усім здавалася: хто першы
Падьме голас на дзяльбе –
Той і адхопіць кус найлепшы
І тым узвысіць ён сябе.*

Такім чынам знойдзена тое «зерцало дуракаў», якое будзе паднесена кожнаму да аблічча, каб ён заўважыў сярод «прочих рож себя і даже з кем он схож». І няхай С. Брант цытуе Тэрэнцыя «За правду – ненависть нам плата», аўтары, не баючыся, што іх будучы нават біць, што шалудзівага сабаку, і абліваць памыямі, зробіць сваю справу. І пісьменнік XV стагоддзя, і паэт XX паказваюць, што, на жаль, за 500 гадоў людзі практычна не змяніліся:

*Царят на свеце три osoby,
Зовут их: Зависть,
Ревность, Злоба.
Нет им погубели до гроба!*

Як ва ўсе часы і эпохі людзі забываюць пра сваё велічнае прызначэнне, а таму згодныя плыць у любую Дурландыю, пакінуўшы свой Дурштадт, у краіну абібокаў Шлаферафэрнланд. І не баяцца таго ж самага Паліфема, цыклопа, якога некалі асляпіў Адысей, бо першы, калі заўважыць дурняў, адразу становіцца будучым. Паэты эпохі Рэнесанса і XX стагоддзя высмейваюць усе асноўныя чалавечыя заганы, але асабліва горкімі атрымліваюцца радкі ў беларускага аўтара. Бо, як звыклі людзі за ўсю эпоху цывілізацый, пісьменнікі – гэта настаўнікі жыцця, соль зямлі, аднак яны скільныя да звычайных чалавечых хваробаў зусім не ў меншай ступені. Таму нізвядзенне герояў з Парнаса на звычайныя соткі, што знамянае сабой выключнейшую парадыйнасць (згадаем, як апускалі – травеставалі вергіліеўскіх багоў у розных эпохах і традыцыях) і спробу яшчэ раз ужо не засмяяцца шчыра і раскаціста, а ўсміхнуцца праз слёзы. Пісьменнікі, гатовыя хутчэй аддурацца ад роднай мовы, чым ад надзелаў, іншых эмоцыяў і не выклікаюць.

Себасцьян Брант, цудоўна ведаючы латынь, на якой пісала мастацкія творы ўся цывілізацыйная Еўропа, свядома абірае мовай свайго асноўнага твора родную нямецкую. Для Ніла Гілевіча галоўнай застаецца праблема захавання мовы роднай у найскладанейшых варунках.

На жаль, заганы нацыянальнага жыцця, пра якія згадвалі Эразм і С. Брант, чалавецтва яшчэ не страціла. А таму іх узнаўленне будзе доўгім працэсам.

Парад дурняў узначальвае ўяўны вучоны, які ведае толькі некалькі лацінскіх словаў, але завальвае ўласны дом кнігамі, каб лічыцца эрудытам. Беларускі паэт таксама не ў захапленні ад кіраўнікоў творчых саюзаў. Аднак паэты падкрэсліваюць, што самы страшэнны грэх – гэта самалюбства, якое раз'ядноўвае людзей і калечыць душы. Бо калі чалавек дбае толькі пра сябе, то ён забывае пра вялікія ідэалы. У гэтым і крыецца вялікі ўрок паэтаў-гуманістаў розных стагоддзяў, бо іх творы садзейнічаюць ачышчэнню чалавека.

**Іван ШТЭЙНЕР,
г. Гомель**

«Сказ пра Лысую гару»

Ніла Гілевіча

і «Карабель дурняў» Себасцьяна Бранта

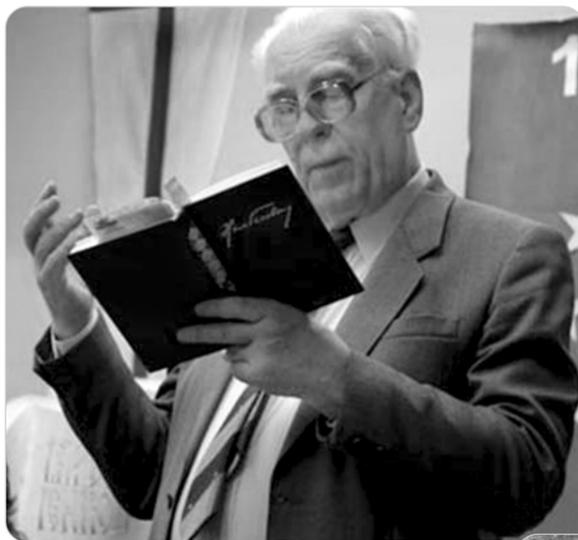
3 гагоды 80-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча

грамадстве адбыліся настолькі нечаканыя змены, што аўтару самому давялося ўнесці пэўныя карэктывы ў бачанне гэтай праблемы і ў поўнай адпаведнасці з імі змяніць свой погляд на публікацыю папулярнага твора і паспяшацца з уставаўленнем атрыбуцыі, не баючыся ўжо ўяўных ці апасродкаваных рэпрэсіяў ні з боку адміністрацыі, ні ад пакрыўджаных калегаў. Менавіта таму ў 2003 годзе, г. зн. больш чым праз тры дзясяткі гадоў пасля напісання, выходзіць паэма «Сказ пра Лысую гару» з падзагалоўкам «у апошняй аўтарскай рэдакцыі» і ўказаннем аўтара – Ніла Гілевіча.

Кніга была дапоўненая здымкамі чарнавых аўтографіў адпаведных раздзелаў паэмы, што прымусіла скептыкаў прызнаць за народным паэтам статус стваральніка твора, пра што раней толькі гаварылася ў форме згадка, бо праблема міфалагізавалася, з'явіліся нават супернікі, гатовыя ўзяць на сябе лаўры аўтарства.

Аднак Ніла Гілевіча гэта не асабліва трывожыла: зусім іншае хвалюе ягоную душу і сэрца, бо праблема, узятая трыццаць гадоў таму, да гэтага часу актуальная, і амаль нічога не змянілася ў грамадстве, а калі пэўныя зрухі ўсё ж і з'явіліся, то, хутчэй за ўсё, у горшы бок. Беларускі паэт пісаў свой сказ не дзеля забаўкі ці простага жадання пакіпіць ці пасмяяцца і, як у свой час С. Брант у роздуме «Прабачэнне паэта» выгукнуў, што не пісаў свой Карабель дзеля грошаў ці вядомасці: «Однако лишь во имя Божье, Да и на благо миру тоже Предпринял я свои труды, А не для славы или мзды...»

І нямецкі, і беларускі аўтары адчуваюць, як на іх востраць зубы непрыяцелі, аднак, ведаючы, што самі нарабілі шмат глупства ў жыцці і творчасці, згадваюць выслоўе «Врач, исцеляйся сам». Таму хоць дурацкі каўпак і на іх пазвоньвае званочкамі, яны ўжо зведалі смак свабоды і незалежнасці, а таму клічуць за сабой астатніх, бо ўсім адкрыта стезя добра. А таму «читай собранные этих притчи, кто может пользуй их постичь». Або ў беларускім варыянце: «ад гэтых праўды не чакайце! Таму я вам і гавару: Чытайце, з розумам чытаце Мой «Сказ пра Лысую гару»!».

на дзяльбу зямельных участкаў пад сады-агароды, вельмі блізкае да ўступу нямецкага паэта, які вырашае падобную кампазіцыйную задачу:

*«Что делать?» –
думал я. И вот
Решил создать
дурацкий флот:
Галеры, шхуны,
галиоты,
Баркасы, шлюпки,
яхты, боты.
А так как нет таких
флотилий,
Всех дураков
чтоб захватили,
Собрал я также
экипажи,*

А ў «Сказе пра Лысую гару» змешчаны нават дадзатак «Папярэджанне падробшчыкам»: Н. Гілевіч таксама абураны, што нейкі «пэцкаль-абармот» падрабіў стыль ягоны і пусціў сваю падробку ў ход, бясцячы добрыя імёны бездапаможных хлусней.

*О, Муза, Муза! Клёцкі ціскаць –
Хіба на гэта трэба дар?
Дакуль жа будзеш*

*ты нам тыцкаць
Пяцікапеечны тавар?
Я – паўтарацца не аматар,
Але і змоўчаць не магу:
Фальсіфікатар-плагіятар
Рашыў падставіць мне нагу.*

*Го, колькі ёсць іх, тарбахватай,
Таўстых кішкой,
пустых душой, –
Уласнай славы малавата,
Дык смоллю ліпнуць да чужой.*

Зразумела, аўтары далёкія ад таго, каб лічыць сябе ісцінай у апошняй інстанцыі: «Не тчысь быць мудрым, знай адно: прызнавай сам себя глупцом, считацься вправа мудрецом, А хто твердит, что он мудрец, тот именно и есть глупец». Аднак усведамляючы сваё права абудзіць чалавека ў чалавеку; бо інакш Яго чакае «страшэннае пахмелле».

Трэба адзначыць, што кампазіцыйна, структуральна, рытмічна «Сказ пра Лысую гару» нагадвае «Карабель дурняў».

*Наш век наогул вельмі тлумны.
Мы з гэтым звыкліся даўно:
Футбол і бокс, і джаз бяздумны,
І п'янікі з сэксам заадно.*

С. Брант, скардзячыся на тое, што «душеспасітэльны» кнігі не дапамагаюць знішчаць зло ў

Партрэт С. Бранта (мастак Ганс Бургмаір, пр. 1508 г.)

*Фургоны, дроги, сани даже.
Глупцам нет счета в наши дни:
Как мухи, суется, они
На корабли спешат, летят –
Быть первыми и здесь хотят.*

Свой уласны карабель прапапоўвае будучым ахвярам беларускі аўтар:

*Пасля, як заклік да атакі,
Як звон магутны вечавы,
Пранёсся кліч:*

*«На сход, пісакі!»
На сход, пісакі, хто жывы!»
«Дык значыць праўда, братцы?
Дзеляць?»*

*І вось, штурхаючы народ,
Пабеглі аўтары і чэлядзь*

Ад рэдакцыі. Рэдакалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» далучаюцца да віншаванняў Нілу Сымовічу з гады паважнага юбілею і зычаць яму моцнага здароўя і яшчэ доўгі час радаваць нас новымі творамі.

Як сведчыць гісторыя, яшчэ ў XIV стагоддзі сын наваградскага князя Карыята Юрый быў запрошаны на пасадку гаспадары Малдовы. На баку нашых мужных продкаў, ліцвінаў, у 1399 годзе на беразе ракі Ворсклы супраць войскаў татарскай Залатою Арды адважна змагаліся і малдаване. Нашы продкі былі поплич і ў Грунвальдскай бітве 1410 года, аб чым сцвярджаў у сваіх працах дыпламат XV стагоддзя Ян Длугаш. Найбольшага росквіту тагачасная Малдова дасягнула ў XV стагоддзі, якой тады кіраваў вялікі князь Штэфан чэл Марэ, ці інакш Вялікі Стэфан. Малдова, як і Беларусь, прайшла да незалежнасці цяжкі і пакручасты шлях, які яшчэ не скончыўся. Агульны лёс аб'яднаў нашыя народы і ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Вядомы беларускі гісторык, Дзмітрый Пятровіч Жмуроўскі атрымаў высокае званне Героя Савецкага Саюза менавіта на малдаўскай зямлі, а малдаванін, бацька сённяшняга Надзвычайнага і паўнамоцнага пасла Рэспублікі Малдова Георгія Мікалаевіча Хіаарэ адзначаўся ў баях за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І такіх прыкладаў можна прывесці шмат.

Таму не выпадкова, што на ўрачыстую вечарыну, прысвечаную 20-й гадавіне незалежнасці Рэспублікі Малдова, 8 верасня ў ДOME дружбы былі запрошаны многія прадстаўнікі нашай краіны. Урачыстае мерапрыемства адкрыў Надзвычайны і паўнамоцны пасол Рэспублікі Малдова у нашай краіне спадар Георгій Хіаарэ. Ён адзначыў, што Беларусь па сувязях з Малдовай сярод краінаў свету займае адно з першых месцаў. Вялікай павагай на яго радзіме карыстаюцца нашыя трактары «Беларус», а Малдова пастаўляе нам высокаякасную садавіну, віно, каньякі. З цёплымі словамі да прысутных звярнулася старшыня грамадскай арганізацыі «Таварыства малдаван» Антаніна Валько (якая далей і вяла рэй на вечарыне). Выступіў таксама старшыня

Землякі

Малдова – краіна казак, легендаў, дзе жывуць гасцінныя працавітыя людзі з багатай культурай, гісторыяй, народнымі традыцыямі. Нікога не змогуць пакінуць абыякавымі заліхвацкія танцы гэтага

народа, яго цудоўныя песні. Мяккі, цёплы клімат, пейзажы, вартыя пэндзля мастакоў, багацце садавіны – усё гэта Малдова. І зусім нядаўна Рэспубліка Малдова адзначыла 20-годдзе незалежнасці.

«Малдавеняска» на беларускай зямлі

Мастак (у капелюшы) з сябрамі і роднымі каля свайго «галерэі»

таварыства дружбы «Беларусь – Малдова», паэт і перакладчык Уладзімір Скарынін. Доктар тэхнічных навук, сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч расказаў прысутным пра свае сувязі з малдаўскімі навукоўцамі, адзначыў, што малдаване не страцілі ні родную мову, ні багатыя народныя традыцыі.

Адбыўся святочны канцэрт, дзе прагучалі малдаўскія і беларускія мелодыі. Нікога не пакінулі абыякавымі хвацкія малдаўскія танцы і мілагучныя песні, многія з якіх выканаў вакальна-харэаграфічны ансамбль «Плай», у якім удзельнічаюць прадстаўнікі малдаўскай дыяспары ў нашай краіне. Парадавала сваім майстэрствам выдатная спявачка

Антаніна Валько. Захопленыя сустрэлі глядачы і выступленне вядомага ў нас цымбаліста

Сямейны дуэт Семянюкоў

На вечарыне ў ДOME дружбы выступае М. Міцкевіч (другі справа – Г. Хіаарэ)

Алеся Лявончыка, які з вялікім майстэрствам выконваў на цымбалах мелодыі двух народаў (дарэчы, цымбалы – нацыянальны музычны інструмент і ў малдаван, і ў нас). А Васіль і Ніна Семянюкі з Дзяржыншчыны цудоўна праспявалі некалькі малдаўскіх песень. Васіль Міхайлавіч – малдаванін, а яго жонка Ніна Сцяпанавіч – беларуска, яны з'яўляюцца артыстамі вядомага ў Беларусі народнага ансамбля «Баравічанка». Такім чынам, атрымаўся канцэрт, які можна назваць «Вянок сяброўства».

Так атрымалася, што вечарына ў ДOME дружбы для

чы 20 гадоў на беларускай зямлі, паважаны Васіль Міхайлавіч засвоіў нашыя мову і культуру. Ён не толькі можа добра спяваць, але і піша па-беларуску гумарэскі, вершы, выдатна малюе. На суд гасцей ён выставіў свае карціны. Партрэты Тадэвуша Касцюшкі, Ефрасінні Полацкай, Вітаўта Вялікага, Міколы Гусоўскага суседнічалі з партрэтамі вядомых малдаўскіх асобаў Штэфана чэл Мару, Мары Біешу, Міхая Эмінэску... Падрабязныя тлумачэнні пра кожную асобу гаспадар даваў сам, чым выявіў сябе як добры знаўца і малдаўскай, і беларускай гісторыі.

Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск
Фота аўтара

Малдаўска-беларускае яднанне

Рабінавая ноч

Перад Прачыстай самой грукатала яна, ноч рабінавая. Ад маланак сляпіла вокны ў хаце. Неба гарэла, не переставала. То далей, то бліжэй біў пярун – скрыгатаў і трашчаў. Быццам выбраў для сябе адну хату ды ніяк не мог уцэліць. Праліўны дождж не меў сілаў заліць мора агню, а неба гарэла без перапынку.

Ёкала ў грудзях ад нечаканых і рэзкіх удараў грому. Навальніца, аддаляючыся, давала перадышку, каб абрынуцца зноўку, яшчэ больш азвярэла.

Пад саматканай дзяржужкай ляжала дзіця – з галавой атуліўшыся, успрымаючы ўдары стыхіі пакорліва, млеючы ад жаху і страху.

Пад раніцу навальніца сышла, толькі сям-там яшчэ пагрымвала за вёскай. І хлапчанё ў цішы і радасці заснула толькі пад ранне.

Навальніцы такія раз на год бываюць. Імі палохалі неслухмяных дзяцей. Яно і дарослым было чаго баяцца. Праз вуліцу, наводдаль, пярун карову садануў у адрыве. Як гэта ён яшчэ, дзівіліся людзі, будыніну не спаліў. Зранку мужыкі паласавалі худобіну, каб здаць на мяса ў горад. Начныя маланкі, быццам зламаліся адна аб адну, ляжалі струменьчыкамі (кроў і малако гарэлі на зялёнай траве) рознай формы і таўшчыні. Прамяні сонца мітусіліся па іх, зрынутах і забітых.

Халодная раніца разглядала дэтальва начны падзеі – вачыма яснымі і чыстымі, вачыма сіняга неба.

Аляксей
БАЛАХАНАЎ,
г. Орша

Эцюды Дзедлава

Хочаце апынуцца ў Расіі канца XIX – пач. XX стст.? Калі захочаце – вазьміце кнігу «Мы», якая выйшла ў Маскве ў 2010 годзе. Яе аўтар – арыгінальны рускі пісьменнік, журналіст, дзяржаўны і грамадскі дзеяч, наш зямляк Уладзімір Львовіч Кігн-Дзедлаў.

Яго творчасць прыпала на вышэйадзначаны перыяд, на эпоху, якая была насычаная многімі значнымі падзеямі для грамадскага, літаратурнага і мастацкага жыцця Расіі,

на эпоху, якая папярэднічала істотным айчынным і сусветным катаклізмам. Менавіта на гэты час прыпадае творчасць А.П. Чэхава, В.М. Васнецова, Руска-японская вайна, актыўная палітыка перасялення, палітызацыя і сацыяльная актыўнасць расійскага грамадства. Гэтыя працэсы атрымалі шырокае і дэталёвае асвятленне ў навуковай і папулярнай літаратуры. Пры гэтым грамадскае прызнанне і ўсенародную вядомасць атрымалі толькі найбольш значныя дзеячы гэтай эпохі. У той жа час фігуры «другога шэрагу», якія фармавалі гісторыка-культурны фон эпохі, не сталі та-

кімі вядомымі. Гэта ў многім адносіцца і да творчасці пісьменніка Уладзіміра Дзедлава, які рэагаваў на названыя працэсы грамадскага жыцця краіны.

У кнігу ўвайшлі апавяданні гэтага пісьменніка «Міг ешчэ», «Нет волшебной сказки», «Негодный мальчик», «Встреча», «Петербургский кузнец», «Гости», «Два приятеля», «Двадцать пять тысяч». «Мініацюрная белетрыстыка» аўтара лёгка і эластычная паводле сваіх сюжэтаў, вызначаецца прастатой і дакладнасцю, выразнымі фармулёўкамі. Такім чынам, зборнік адрасаваны шырокаму колу чытачоў.

Кнігу падрыхтаваў рэдакцыйны савет па выданню спадчыны У. Кігна-

Дзедлава, у які ўвайшлі доктар філалагічных навук, прафесар Тамбоўскага ўніверсітэта Н.Ю. Жалтова, доктар філалагічных навук, прафесар Арэнбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта В.М. Скібіна, кандыдат гістарычных навук Д.Г. Давідзенка, кандыдат сацыялагічных навук, член-карэспандэнт Акадэміі ваенных навук, дырэктар Інстытута сацыяльнай памяці А.Я. Ужанаў (старшыня савета). Апошні – урадженец Рагачоўскага раёна, які многае робіць па ўвекавечанню памяці свайго славутага земляка.

Міхась КАВАЛЁЎ, г. Рагачоў

Віктар Нямцоў:

«Глядач мусіць сам паставіць акцэнт»

Мастак Віктар Нямцоў, які ў верасні адсвяткаваў 70-годдзе, распавёў карэспандэнту «Краязнаўчай газеты» пра свой праект «Млыны Беларусі», а таксама – пра сутнасць мастацтва і сваю творчую ідэалогію.

Прасторная майстэрня на апошнім паверсе шматпавярховага дома, вітражныя вокны шчодро прапускаюць святло, на стале пэндзлікі, палітры, на сценах мноства працаў розных часоў... Бадзёры гаспадар выглядае выдатна, гадоў так на дваццаць маладзейшым за свой узрост. Разліваючы каву па кубках, адразу перасцерагае: «Я хачу вас папрасіць – не пытайцеся, чаму менавіта млыны. Калі прыходзяць журналісты, заўжды так робяць. Я ж у вас не цікаўлюся, чаму вы бераце інтэрв'ю?» – слухна зазначае мастак. «Дон Кіхота за вушы прыцягваюць. Дон Кіхот з млынамі змагаўся, для яго гэта быў вобраз ворага...» Віктар Віктаравіч паказвае на адну са шматлікіх карцінаў: «Вось той млын, з якога ўсё пачыналася. Убачыў яго на радзіме маёй жонкі ў Навагрудскім раёне, тады і ўзнікла ідэя. Мне гэта падалося цікавым, я атрымаў штуршок, які абудзіў фантазію», – распачаў ён свой маналог, у якім мая роля суразмоўцы ператварылася ў ролю слухача. Відавочна, што Віктар Віктаравіч мае вялікі досвед стасункаў з журналістамі, бо з лёгкасцю запяваў падрыхтаваныя мною пытанні.

Аб праекце:

«Млыны Беларусі» – вынік шматгадовай працы. Мастаку давялося доўгі час вывучаць адпаведную літаратуру, вандраваць па Беларусі, рабіць накіды, вывучаць канструкцыю. Вялікае значэнне мела асяроддзе млына, бо праз сваю функцыянальнасць гэтая пабудова, разам з царквой, была дамінанта ў вясковым краявідзе. Ці то вятрак, які ўзвышаўся на пагорках, ці то вадзяны млын, які будавалі на беразе ракі.

– Пейзажы я пісаў у абагуленай, ма нахромнай гаме, якая дазваляе глядачу самому паставіць акцэнт. У мастацкім творы заўжды павінна быць загадка, недамоўленасць.

Аб працэсе стварэння карціны:

Віктар Віктаравіч адразу заакцэнтаваў увагу на тым, што не займаўся выключна рэканструкцыяй гістарычных аб'ектаў.

– Мне хацелася, каб людзі на свае вочы пабачылі той свет, калі нас з вамі яшчэ не было. Як мастак, я магу гэта ўявіць. Увесь матэрыял – кнігі, архівы, старыя фотаздымкі, якія ацалелі –

«Стары млын у в. Пабрэззе Навагрудскага раёна» (2004 г.)

толькі плямы, астатняе – развага, якая пачынаецца на канцы алоўка.

– Штосьці адпрэчваецца ў працэсе стварэння, потым зноў вяртаецца, далей усё сумуецца і абіраецца найлепшае. Важна знайсці тое, што стварае суцэльнае ўяўленне, незалежна ад таго, пабудова гэта або партрэт жанчыны. Падабраць вобраз, які гаворыць аб сутнасці выявы.

Пра змену амплуа:

– Калі я пачаў працаваць над праектам «Млыны Беларусі», галоўнае для мяне было зрабіць тое, што да мяне не

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

так, інакш мы станем падобным адзін да аднаго. Людзі ўжо сотні гадоў ходзяць і глядзяць, напрыклад, на партрэт рэабрандтаўскага старца. Нешта ўзрушвае і выклікае цікаўнасць у карцінах гэтага творцы. Кожны знаходзіць штосьці для сябе. Калі казаць высокім стылем – становіцца лепшым, з'яўляецца жаданым штосьці зрабіць.

– Вось вы атрымалі эмацыйны зарад, калі ўбачылі трыпціх «Фантастыка млыноў» на выставе – значыць у мяне ўжо атрымалася.

Пра долю мастака:

– Мастак сам сабе заказчык, выканаўца, рэжысёр, дэкаратар. Ён займаецца ўсім: ад на-

рабіў ніхто, прынамсі, у такім аб'ёме.

Раней Віктар Нямцоў працаваў у манументальным жывапісе, але здолеў з лёгкасцю змяніць сваё амплуа.

– Хоць габелены – гэта тэхнічна іншае, але ў абодвух выпадках я заўжды думаю пра тое, каб зрабіць твор мастацтва. Гым і адрозніваецца прафесіонал, які ведае, што і як трэба рабіць, ад самавучкі, які кіруецца інтуіцыяй.

Пра задачу мастака:

– Зрабіць так, каб чалавека, які пабачыў і перажыў многае, гэта ўразіла. Мастак мусіць пісаць

цяжкі палатна да афарбоўкі рамы. Трэба закончыць школу, потым вучэльні – пяць гадоў, акадэмію – яшчэ шэсць. І далёка не кожны працягвае займацца жывапісам. Пэўна, самае складанае – знайсці сваю тэму, застацца сабой. А потым – унікаць кан'юнктуры часу. Бо часам глядзіш на карціну, а там кожны мазок мастака так і крычыць: «Купі мяне, купі!» – але Віктар Віктаравіч не бачыць у гэтым нічога дзіўнага. – Ван Гог пры жыцці нічога не атрымаў ад свайго мастацтва. Але гэта малое суцэльнае, калі ідзеш аплочваць «камуналку» за майстэрню, – усміхаецца мой суразмоўца. – Мне падаецца, штогадовая праца заўжды мусіць мець адпаведнае ўзнагароджанне.

– Ну вось, у нас засталася пяць хвілінаў, – час гутаркі мінуў неаўважна. – Вашыя пытанні?

– «Млыны Беларусі» – скончаны праект ці вяртае чакаць працяг?

– Ведаецца, аднойчы на дачы, гадзіне аб адзінацатай вечара, я выйшаў зачыніць машыну, узняў галаву і ўбачыў неба. Мне падалося, што гэтае неба мусіць дапоўніць экспазіцыю. Так атрымалася карціна «Млечны Шлях». Я яе напісаў у самы апошні момант. Таму не ведаю як складзецца надалей лёс «Млыноў Беларусі». Можа, працяг будзе, а можа, і не...

Ігар МЫСЛІВЕЦ, студэнт Інстытута журналістыкі БДУ

«Млын Мянэска» (2011 г.)

Ад рэдакцыі: супрацоўнікі «Краязнаўчай газеты» віншуюць Віктара Віктаравіча з юбілеем, зычым яму добрага здароўя, натхнення і плённай працы.

Кастрычнік

«Беларуская думка», грамадска-палітычны і навукова-папулярны часопіс Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (Мінск; 1991) – 20 гадоў з пачатку выдання.

1 – Станюта Міхаіл Пятровіч (1881, Ігумен, цяпер – Чэрвень – 1974), жывапісец, творы якога ўпрыгожваюць музеі Беларусі, аўтар тэматычных карцінаў, партрэтаў, краявідаў, нацюрмортаў, педагог – 130 гадоў з дня нараджэння.

1 – Каткоў Сяргей Пятровіч (1911–1976), жывапісец, палотны якога набыты многімі музеямі Беларусі і інш. краін, педагог, які выхаваў бліскучую плеяду беларускіх мастакоў і архітэктараў (сярод іх заслужаны архітэктар Беларусі Б. Левін, народны мастак Беларусі М. Данцыг, заслужаны дзеячы мастацтваў Беларусі З. Літвінава, В. Сумараў і інш.), заслужаны настаўнік Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

1 – Клімава Александра Іванаўна (1921–2005), актрыса, якая сыграла звыш 80 галоўных роляў, кумір многіх пакаленняў беларускіх глядачоў, педагог, народная артыстка Беларусі і СССР, лаўрэат тэатральнай прэміі імя І. Буйніцкага (1994) – 90 гадоў з дня нараджэння.

2 – Дуцыц Мікалай Васільевіч (1896, м. Любча Навагрудскага р-на – 03.09.1980), мастак, краязнаўца, аўтар замалёвак помнікаў архітэктуры – 115 гадоў з дня нараджэння.

3 – Рагоўскі Людмір Міхал (1881–1954), польскі кампазітар і дырыжор, чья творчасць цесна звязаная з беларускай музыкай і культурай (ствараў музычнае афармленне да спектакляў трупы І. Буйніцкага, упершыню напісаў музыку на паэзію Янкі Купалы і інш.) – 130 гадоў з дня нараджэння.

4 – Карпінскі Францішак (1741–1825), польскі паэт, адзін з пачынальнікаў польскага сентыменталізму, асветнік, жыццё і творчасць якога звязаныя з беларускай культурай (займаўся зборам вершаў, напісаных па-беларуску, запісам беларускіх песень, паданняў, казак і інш.) – 270 гадоў з дня нараджэння.

6 – Булгак Ян (1876, в. Асташын Навагрудскага р-на – 04.02.1950, г. Варшава), этнограф, фалькларыст, майстар мастацкай краязнаўчай фатаграфіі – 135 гадоў з дня нараджэння.

8 – Ельскі Міхаіл Карлавіч (1831, Пухавіцкі р-н – 1904), скрыпач, кампазітар, творчая спадчына якога складае каля 100 музычных твораў (многія з іх гуцаць і сёння), аўтар шэрагу артыкулаў і нарысаў пра развіццё музычнага мастацтва ў Беларусі, пра кампазітараў, музыкантаў і інш. асобаў, складальнік працы «Народныя танцы Мінскай губерні», якая не страціла значэння да нашага часу – 180 гадоў з дня нараджэння.

10 – Гладкоў Яўген Пятровіч (1941), цымбаліст, педагог, першы выканаўца многіх твораў беларускіх кампазітараў, народны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

Творчасць нашых чытачоў

«Вынаходнік»

Сваю новую «матэматычку» вучні дзясятага класа чамусьці не жадалі ўспрымаць. А прычына была адна: з першых дзён маладая настаўніца трымалася з вучнямі афіцыйна, нібыта жадала падкрэсліць, што яна больш вопытная, адукаваная... Параўноўваючы яе з былой настаўніцай – добразычлівай і сардэчнай – вучні прыйшлі да высновы: гэтая «вучылка» ў іхняй школе доўга не папрацуе! Таму ўсяляк імкнуліся сапсаваць ёй настрой. Юныя вынаходнікі знаходзілі для Ірыны Пятроўны такія пытанні, на якія яна часам нават не магла даць патрэбны адказ. Тады толькі чырванела і яшчэ болей злавалася на выдумшчыкаў.

Аднойчы, пакуль настаўніца запісвала на школьнай дошцы новае заданне, Максім і Мікола вырашылі пагуляць у карты. І так захапіліся, што нават не заўважылі, як каля іх апынулася «матэматычка».

– Што гэта такое? – пачулі яны лямант каля вухэй. – Хто вам дазволіў гуляць у карты на ўроках? Выйдзіце з класа. І каб вярнуліся ў школу са сваімі бацькамі...

Міколка, пануруўшы галаву, нехаця падыбаў у бок

хаты, а вось Максім – застаўся. Прысеў на лаву ў школьным двары пад раскідзістым клёнікам, ды задумаўся, як прыстойна выйсці з недарэчнай сітуацыі. І прыдумаў. Ён жа добры артыст, актыўны ўдзельнік мастацкай самадзейнасці. Вось у мінулым годзе паспяхова выканаў ролю Дзеда Мароза. Усе засталіся задаволеныя, асабліва класны кіраўнік Марыя Іванаўна. Дый гаворку свайго бацькі ў любы момант падбярэ. З імітацыяй усё добра атрымліваецца. Ірына Пятроўна пакуль нікога не ведае ў іхняй вёсцы, бо не мясцовая, а з гораду прыехала. Казалі, праходзячы па вуліцы, яна з жахам азіраецца на пеўня каля кожнага двара і на гусей. Асабліва баіцца каровак ды коз. Тады хаваецца дзе даўдзецца!

З асаблівай любоўю дастаў хлапце сваю «мабільку». Вось ягонае сапраўднае выратаванне! Адкашляўся ў свой кулакбязмен, прачысціў горла, набраў патрэбны нумар настаўніцкага кабінэціка.

– Калі ласка, паклічце Ірыну Пятроўну Крывень!

– Ірына Пятроўна вас слухае, – пачулася ў адказ.

– Добры дзень! – павітаўся ветлівым басам Максім. – Ну,

што там у вас адбылося? Што на гэты раз удрычыў мой жэўжык? Прабачце, асабіста сустрацца не змагу, працую заа-тэхнікам. Як на тое, сёння шмат справаў.

Настаўніца, пачуўшы прыемны голас «бацькі» свайго вучня, расказала ўсё як след. Не забылася нават і пра тыя іспыты, якія на днях правёў ёй выдатнік вучобы...

– Калі ласка, не крыўдуйце на гэтага дурня, выбачайце. І калі ён толькі паразумнее? – са шкадаваннем казатаваў мужчынскі бас. – Сёння ўвечары займуся выхаваннем сына. Абяцаю вам, шаноўная Ірына Пятроўна, салдацкі рэмень пагуляе па ягонай шырокай спіне!

– Ой, не рабіце гэтага, Пятро Іванавіч! – пачулася ў слухаўцы. – Прымяняйце больш разумныя метады выхавання, толькі не біце свайго сына!

– Ну, калі так, толькі прывяду дэталёвы выхаваўчы працэс. Гэтае вам абяцаю, Ірына Пятроўна. Толькі не хвалойцеся: прымяняць стары метады не буду! – запэўніў «бацька» ды ветліва развітаўся з настаўніцай.

Літаральна праз некалькі хвілін Максім паклікалі на ўрок. У свой клас ён вярнуўся як ніколі вясёлы і ўсмешлівы...

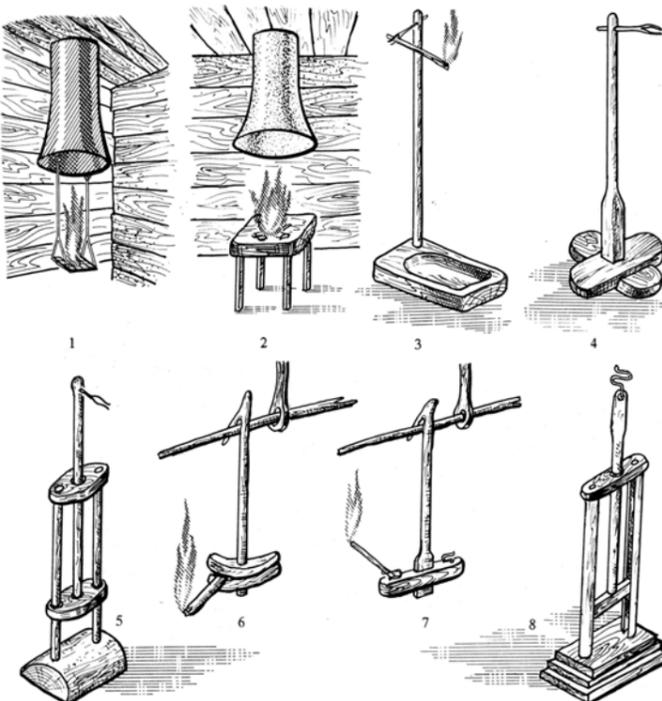
Ганна АТРОШЧАНКА,
г. Гомель

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЛУЧНИК – інакш *светач, дзед*; прысаванне для асвятлення хаты з дапамогаю лучыны ці смалістых корчыкаў. Паводле канструкцыі і месца ў інтэр'еры хаты падзяляліся на пераносныя (рухомыя) і стацыянарныя. Сярод рухомах вылучаліся звычайныя (стаячок, наніч) і падвесныя (мелі шэраг разнавіднасцяў).

Звычайны ўяўляў сабою стойку (з крыжападобнай або суцэльнай асновай), на верхнім канцы якой замацоўваўся клямар для лучыны, пад яе звычайна ставілі карытца ці інш. пасудзіну з вадой. Часам у выглядзе карытца рабілася сама падстаўка асновы лучніка. Функцыянальна больш

Лучнікі: 1, 2 – стацыянарныя; 3, 4, 5, 8 – рухомыя звычайныя; 6, 7 – рухомыя падвесныя

зручнымі былі лучнікі, вышыня якіх і становішча лучыны рэгуляваліся перасоўкай. Падвесны ўяўляў звычайна кароткі кій з клямарам для лучыны на адным канцы і з кручком, якім лучнік чапляўся за шток каля печы ці ў гаспадарчым куце, – на другім. Часам лучыну палілі ўваткнуўшы яе ў шчыліну спецыяльна атынкаванай часткі сцяны ці печы. З гэтай мэтай выкарыстоўвалі і спецыяльны клямар (бабка), што прыбівалі ў гаспадарчым кутку. Стацыянарны лучнік (светач, свечеч, посвет) складаўся з трубы-дымахода і гарызантальна падвешанай пад ёй жалезнай рашоткі (жалеза), дзе палілі асмол (смаліну, смалек). Найбольш практычным быў смалісты корчык, што доўга гарэў і даваў яркае святло. Дымаход такога лучніка меў лейкападобную, расшыраную ўнізе форму, верхняя частка выходзіла вонкі праз гарышча і дах.

У залежнасці ад матэрыялу і спосабу вырабы вылучаліся некалькі тыпаў дымаходаў: плечыны з лазы ці чароту (абмазваўся знутры глінай), керамічны, драўляны (выдзёўвалі з дуплістага ствала дрэва ці збівалі з чатырох аполак), палатняны (каптур, мяшок; у супрацьпажарных мэтах насычалі

Жанчыны за прадзівам пры лучніку (светачу). Фота з кнігі Г. Рушчык «Палессе. Фотаздымкі з дваццатых і трыццатых гадоў»

крэйдаю ці вапнай), жалезны. Нярэдка пад дымаходам падвешвалі або ставілі на рашотку (трыногу) каганец. У больш старажытных светачах жалезная рашотка адсутнічала, а корчык ці трэскі палілі на ўладкаваным пад раструбам абмазаным глінай памосце ці плоскім камені. Тут адначасова маглі і падаграваць вячэру. Стацыянарны лучнік генетычна звязаны са старажытным агнішчам. Лучнік з дымаходам быў пашыраны ў Цэнтральнай Беларусі і на Палессі.

У сялянскім побыце лучнікі скарыстоўваліся да пач. XX ст., у асобных месцах – да 1930-х гг. З 2-й пал. XIX ст. для асвятлення хаты пачалі выкарыстоўваць спецыяльны камянак, які ўладкоўвалі ў закутку прыпечка.